

ÜLEILMNE TEADMISTESÕDA, STRATEEGILINE ETTEKIJUTUS, EBAKINDLUS JA HIRM¹

Holger Mölder, Eric B. Shiraev

ÜLEVAADE. Valitsused edendavad küberruumis mõjutusoperatsioonide strateegiaid. Üleilmne teadmistesõda hõlmab psühholoogilist ja ideoloogilist sõjapidamist, mille eesmärk on teadmisi sihipäraselt kasutada ja hallata. Psühholoogilise sõja korral manipuleeritakse sihilikult informatsiooniga, et mõjutada indiviidide või rühmade emotsioone, hinnanguid ja käitumist kindlate poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Ideoloogiline sõda on majanduse, valitsuse, poliitika, elustiili ja üldiselt eluga seotud ideede või põhimõtete kokkupõrge. Venemaa ning Hiina on üleilmse teadmistesõja eestvedajad, kes kasutavad oma strateegiliste eesmärkide saavutamiseks edukalt uusi kommunikatsioonivahendeid. Strateegiline ettekujutus on võimalike julgeolekuohtude loova ja kriitilise hindamise meetod, mida siiani on rohkem kasutatud majandusteaduses, kuid see aitab ka julgeolekuekspertidel mõelda tulevikule, kaaluda kõiksugu võimalikke olukordi ja hinnata erinevate, isegi absurdsena näivate ohtude tõenäosust. Tõendus põhised prognoosid, mis toetuvad lisaks ajaloo faktidele tänapäevasele arengule ja strateegilisele ettekujutusele, on olulisel kohal edukate turvastrateegiatega ja seda toetava avaliku poliitika loomises. Strateegiliste narratiivide levitamine kommunikatsioonivõrgustike kaudu on üleilmse teadmistesõja üks komponente. Üleilmse teadmistesõja osalised tegutsevad nende staatusega seotud eesmärkide saavutamiseks ebakindluse, hirmu ja irratsionaalsete reaktsioonide tingimustes.

Võtmesõnad: üleilmne teadmistesõda, psühholoogiline sõda, ideoloogiline sõda, hirmukultuur, mõjutusoperatsioonid, küberturvalisus, narratiivid

Keywords: global knowledge warfare, psychological warfare, ideological warfare, culture of fear, influence operations, cybersecurity, narratives

¹ Artikli ingliskeelse versiooni kohta vt **Mölder, H.; Shiraev, E.** 2021. Global Knowledge Warfare, Strategic Imagination, Uncertainty and Fear. – Mölder, H.; Sazonov, V.; Chochia, A.; Kerikmäe, T. (eds.). *The Russian Federation in Global Knowledge Warfare – Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Springer Nature, pp. 13–32.

1. Sissejuhatus

Vana-Hiina sõjastrateeg Sun Zi olevat öelnud: „Sajast lahingust sada võitu ei ole sugugi parimast parim. Sundida teine armee ilma lahinguta alla andma on parimast parim.“² Selline eesmärk aitab suurepäraselt selgitada üleilmset teadmistesõda: kui mõjutada vaenlase riigi kodanike mõtteviisi, on see riik vastasena nõrgestatud³. 2020. aasta jääb paljude muude õppetundide hulgas meile alati meelde tuletama, millist üleilmset ohtu kujutavad endast bioloogilised mõjurid. Koroonaviirus ohustas füüsilisi piire eirates ja rahvuslikku poliitikat trotsides üleilmse rahvusvahelise süsteemi stabiilsust, kus bioohtude kõrval tõusis esile ka nende levikuga kaasnev infokaos.

Küberrobotid ja -trollid suudavad käsu peale Internetis edastada tuhandeid säutse ja lihtsamaid postitusi. Samas võib provokatiivsete arvamuste ja valeinfo edasisäutsumine või -postitamine olla väga odav. Igal juhul võivad niimoodi toodetud väärad narratiivid muutuda informatsiooniks, mida riigid kasutavad relvana ning sageli strateegilistel eesmärkidel – nii kujunevadki strateegilised narratiivid. Tänapäeva uurijad koguvad empiirilisi fakte kübertrollide ja robotvõrkude ning nende psühholoogiliste ajendite kohta. Trollid kui üleilmse teadmistesõja osalised ei demonstreeri tingimata oma psühholoogilist ebakindlust, vaid tegelikult on suur hulk neist luureagentuuride palgatud ja põhjaliku koolituse läbinud professionaalid. Nende kõrval on veel aga tavalisi ideoloogiliselt motiveeritud ja poliitikast inspireeritud inimesi, kes võitlevad oma tõe eest virtuaalsel lahinguväljal.

Digitaalsetes kommunikatsioonivõrgustikes levitatavate strateegiliste narratiividega rünnatakse ka inimeste usaldust rahvusvaheliste liitude, institutsioonide ja liberaaldemokraatliku maailmavaate vastu. Rünnaakute eesmärk on kujutada neid institutsioone kas kasutuna (nt NATO) või diskrimineeriva ja pealetungivana (nt Euroopa Liit) ning veenda inimesi, et tänapäeva liberaaldemokraatlikud valitsused on mandunud, ebatõhusad, inimvaenulikud, rassistlikud, diskrimineerivad ja korrumpeerunud. Meie väitel aitaksid põhjalikumad empiirilised ja kriitilised teadmised kübertrollide ja -robotite kohta, mis tegutsevad vastaste huvides ning kujutavad ohtu liberaaldemokraatiale

² Sun Zi 2001. Sõja seadused. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, lk 135. Inglise keeles kättesaadav <http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html> (25.06.2021).

³ Shiraev, E.; Mölder, H. 2020. Global Knowledge Warfare: Using Strategic Imagination to Harness Uncertainty and Fear. – The Cipher Brief, August 31. <https://www.thecipherbrief.com/global-knowledge-warfare-using-strategic-imagination-to-harness-uncertainty-and-fear> (01.10.2020).

ja tänapäeva rahvusvahelisele korrale, arendada küberimmuunsust ja muud kaitset selliste ohtude vastu.

Ekspertid pole suutnud edukalt toime tulla äkiliste muutustega rahvusvahelises süsteemis, näiteks ei osatud ennustada külma sõja lõppu või araabia kevadet⁴. Strateegilise ettekujutuse meetod, mida autorid selles artiklis tutvustavad, aitaks strateegilis-poliitilise tasandi otsustusprotsessi operatsionaliseerida ning võimaldaks analüütikutel selgitada olemasolevate teadmistesõja mustrite uurimise kaudu välja osaliste levinumad taktikad ja meetodid ning ennustada tulevikus kavandatavaid rünnakumeetmeid.

2. Strateegiline ettekujutus kui meetod üleilmse teadmistesõja hindamiseks

Strateegiliselt motiveeritud narratiivide loomine ja levitamine on muutumas kõikvõimalike mõjutusoperatsioonide oluliseks osaks. Tulevikusõjad ei tarvitse tingimata olla traditsioonilised kahe armee vastasseisud, vaid hoopis narratiivide lahingud, mida toetab piiratud hulk sõjalisi erioperatsioone, mille eesmärk on suurendada võimalike vastaste hirmu ja viha⁵. Sellisel juhul muutuvad inimeste asemel lahinguväljaks inimeste teadmised. George Orwell kujutas oma düstoopilises teoses „1984“ igavest sõda, mida võideldakse kuskil kaugel ja kus kodanikeni jõuab info ainult tundmatutel sõjatandritel võidetud lahingute kohta.

Tähelepanu! Palun tähelepanu! Just praegu saabus välkuudis Malabari rindelt. Meie väed on Lõuna-Indias hiilgava võidu saavutanud. Mind on volitatud teatama, et see sündmus, millest me kohe räägime, võib sõja lõpu käegakatsutavasse lähedusse tuua.⁶

Eelmainitu võiks kirjeldada igasugust tänapäeva konfliktidega kaasnevat info-kampaaniat, kus väljamõeldud uudistest saab poliitlahingute lahutamatu osa:

⁴ **Marten, K.** 2015. Putin's Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine. – The Washington Quarterly, Vol. 38, No. 2, p. 199. [Marten 2015]

⁵ **Achcar, G.** 2010. The Arabs and the Holocaust: the Arab-Israeli war of narratives. New York: Metropolitan Books; **Rickli, J.-M.; Kaspersen, A.** 2016. The Global War of Narratives and the Role of Social Media. – World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2016/07/the-global-war-of-narratives-and-the-role-of-social-media/> (01.10.2020); **Mölder, H.** 2016. The War of Narratives – Putin's Challenge to International Security Governance in Ukraine. – Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), No. 2, pp. 88–113.

⁶ **Orwell, G.** 2010. Loomade farm. 1984. Tallinn: Tänapäev, lk 123.

seada oli näha näiteks viimaste USA presidendivalimiste ja Brexiti referendumi ajal Ühendkuningriigis ning eriti jõuliselt ilmnis see Euroopa migratsiooni-kriisis. Samad mustrid iseloomustavad ka rahvusvahelise ühiskonna tulevikku, kus meelevaldselt loodud ja sageli vaenulikud maailmad on üksteisega pidevas konfliktis ning muudavad rahvusvahelise süsteemi äärmiselt ebastabiilseks ja haavatavaks⁷. Sellised vastandlikud maailmad toetuvad tihti suuremal või vähemal määral totalitaarsele või autoritaarsele ideoloogiale. Aron on öelnud, et hirm sõja ees pakub türannidele võimalust säilitada totalitaarset (ja autoritaarset) režiimi⁸. Tõejärgne maailm näitas meile, et inimühiskond ei ole loomupäraselt kaugelki liberaaldemokraatiale avatud. Totalitaarsed ja autoritaarsed režiimid suudavad väga tulemuslikult mändida liberaaldemokraatia nõrkadele külgedele ning koguda seaduse ja korra loosungite all rahva toetust.

Riigid on sajandeid loonud strateegiaid, mille toel valmistuda tava-konfliktideks ehk traditsiooniliseks armeede kokkupõrkeks lahingus, mida peetakse üldiselt äratuntaval sõjatandril. Massihävitusrelvade lisandumine nõudis juba teistsugust ettekujutust ja strateegiaid, et uuenedu tingimustes toime tulla. Traditsiooniline arusaam sõjapidamisest kui konfliktist kahe eristuva rahvusvahelise osalise (nt riigi, liidu, koalitsiooni) vahel on oma põhi-olemuselt jäänud aga samaks. Selleks, et oskaksime tulevikus kriisiolukorras reageerida, peame suutma edasisi sündmusi ette näha, kusjuures vajadus tõhusama strateegilise kujutlusvõime järele on tänapäeval üha olulisem. Seda meetodit on seni edukalt rakendatud majandusteaduses, kus strateegiline ettekujutus tähendab, et „lõhutakse juurdunud arusaamad ja kaotatakse harjumus hinnata uuendusi ning uusi võimalusi kehtivate süsteemide ja standardite järgi“⁹. Kui meid huvitavad tulevikku suunatud strateegilised lahendused, tuleks sama meetodit rakendada ka rahvusvaheliste suhete uurimises.

Rahvusvahelise julgeoleku uurimises tähendab **strateegilise ettekujutuse meetod** võimalike julgeolekuohtude loominguist ja kriitilist hindamist. See võimaldab erinevate valdkondade julgeolekueksperitel mõelda tulevikule, kaaluda kõiksugu võimalikke olukordi ja loominguist hinnata erinevate,

⁷ Vt ka **Krastev, I.** 2014. Putin's world. Project Syndicate. <https://www.project-syndicate.org/commentary/ivan-krastev-blames-the-west-s-weak-response-in-crimea-for-empowering-russia?barrier=accesspaylog> (30.04.2017).

⁸ **Aron, R.** 1958. On War: Atomic Weapons and Global Diplomacy. London: Secker & Warburg, p. 73.

⁹ **Schmierer, E.** 2019. Strategic Imagination: The Breakthrough Mindset. <https://nebocompany.com/strategic-imagination/> (01.10.2020).

isegi absurdsena näivate ohtude tõenäosust. Tõendus põhised prognoosid, mis põhinevad ajaloo faktidel, tänapäeva sündmustel ja strateegilisel ettekujutusel, on edukate turvastrateegiatega ja toetava avaliku poliitika loomises olulisel kohal.

Stan Glaser on kirjutanud strateegilise ettekujutuse kohta järgmist: „Me võime saavutada strateegilise edumaa, kui muudame reegleid või tekitame tahtlikult turbulentsi.“¹⁰ See meetod hõlmab strateegilist sobivust (võimest ja turunõudlusest lähtuv pädevus), struktuuri (keskendumise ja küpsuse tase), konkurentsieeliseid (kui suurel määral saab rakendada vahendeid, mis konkurendil puuduvad, nt ligipääsu uuenduslikule tehnoloogiale) ja strateegilisi eesmärke (nt kulueelised, diferentseeritud toodang või turuniši ära kasutamine). Kõike seda saab üle kanda ka julgeoleku-uuringutesse. Seega peaks strateegilise ettekujutuse vaatepunktist lugema iga strateegiaõpikut kui ajalooramatut: „Need on alati aegunud ja nende peamine kasu seisneb veel selles, et need aitavad piiritleda kaduvat tavatarkust ja võib-olla viidata võimalikele murenemiskohtadele.“¹¹

Liigne rahulolu põhjustab sageli seda, et valmistatakse n-ö viimase sõja pidamiseks, mis tähendab eelmisest konfliktist saadud õppetundide rakendamist lootusega järgmine võita. Kujutlusvõime puudumine viib tõsiste vigadeni julgeolekus. Seda mainiti Ameerika Ühendriikide valitsuse aruannetes kui üht tähtsamat luure ebaõnnestumise põhjust enne 11. septembri terrorirünnakuid 2001. aastal. Teisest küljest peaks edukas strateegiline ettekujutus aitama luua põhjalikumaid ja tõhusamaid julgeolekumeetmeid ja -eeskirju. Edasi kirjeldavad artikli autorid mõnda strateegilise ettekujutuse põhimõtet teadmiste valdkonnas peetavas nüüdisaegses sõjas.

3. Strateegiliste narratiivide roll üleilmses teadmistesõjas

Riikidevaheliste kommunikatsioonivõrgustike laialdane levik viimastel aastatel on loonud platvormi, mis soodustab kübersõja algatamist ja pidamist, muuhulgas riikide ning ettevõtete arvutite ja võrgustike sihilikku ründamist. See tingib küberrelvade (vahendite ja meetodite) kasutamise, mille abil on võimalik häirida ja nõrgestada vastase riiklikke institutsioone ja eraettevõtteid. Üleilmne teadmistesõda kui laiapõhjaline kübersõda tähendab ühtlasi teadmiste sihipärast kasutamist ja haldamist, et saavutada vastaste ees

¹⁰ Glaser, S. 1994. The Strategic Imagination. – Management Decision, Vol. 32, No. 6, p. 31.

¹¹ *Ibid.*, p. 34.

konkurentsieelis. Teadmised on kindla eesmärgi või kasutusala teave, mis nõuab selle spetsiifilist mõistmist. Teadmistesõda seisneb inimeste teadmistes, nende teadmiste tõlgendamises ja rakendamises. Sellistele kujunemisejärgus tegevustele saame reageerida, kui toetume oma teadmistele mineviku infosõdadest ning astume sammu edasi ja määratleme võimalikud viisid, kuidas sõda tulevikus võib toimuda¹². Selleks peame mõtlema strateegiliselt.

Strateegilised narratiivid on üleilmse teadmistesõja iseloomulik vahend, sest visualiseeritud kuvanditele ehitatud narratiivid suudavad kergesti ligi meelitada suurt hulka inimesi ja mõjutada juhtpoliitikute otsustusprotsesse, mille strateegiline eesmärk on „luua hirmu mitte mõnes tuhandes surnud ohvris, vaid miljonites inimestes, kes on tulnud sõjast välja füüsiliste vigastusteta, kuid on emotsionaalselt läbinisti kurnatud“.¹³ Pidev hirm võimaliku rünnaku ees on sama laastav kui tegelik tuumarünnak ja seda võib võrrelda neutronipommiga, mis hävitab inimesed, kuid füüsilist keskkonda väga ei puuduta.

Miskimmon, O’Loughlin ja Rosselle¹⁴ väidavad, et strateegilised narratiivid võivad mõjutada järgmist: 1) rahvusvahelist süsteemi, mis väljendub selles, kuidas poliitiline toimija (riik, rahvusvaheline organisatsioon, huvigrupp vms) kujundab arvamust rahvusvaheliste suhete ülesehitusest; 2) poliitikat, näiteks poliitiliste tegutsejate soovi mõjutada rahvusvahelise relvakontrolli läbirääkimisi või sekkuda relvastatud konfliktide haldamise valdusse; 3) identiteeti ehk seda, millist muljet üritavad poliitilised toimijad endast rahvusvahelistes suhetes jätta. Kui poliitilisel toimijal õnnestub kooskõlastada süsteemi, poliitikat ja identiteeti kujundavad narratiivid enda seatud strateegiliste eesmärkidega, suudab ta tõenäoliselt suurendada oma mõjuvõimu rahvusvahelistes suhetes¹⁵. Strateegilise ettekujutuse meetodist võiks julgeoleku-uuringutes saada progressiivne tööriist, mis aitaks ära hoida demokraatlike ühiskondade kitsaskohtade ründamist võimalike strateegiliste eelistega, mida pakuvad läbimõeldud strateegilised narratiivid.

¹² Vt ka **Baumard, Ph.** 1996. From Infowar to Knowledge Warfare: Preparing for the Paradigm Shift. – Intelligence Online. https://www.researchgate.net/publication/5066427_From_Infowar_to_Knowledge_Warfare_Preparing_for_the_Paradigm_Shift (26.01.2021); **Jones, A.; Kovacich, G. L.** 2016 Global Information Warfare: The New Digital Battlefield, Second Edition. Boca Raton: CRC Press.

¹³ **Ganser, D.** 2005. Fear as A Weapon: The Effects of Psychological Warfare on Domestic and International Politics. – World Affairs, Vol. 9, No. 4, p. 30. [**Ganser** 2005]

¹⁴ **Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order. London: Routledge.

¹⁵ **Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, L.** 2018. Forging the World. Strategic Narratives and International Relations. Ann Arbor: University of Michigan Press, p. 3.

Kasvava mõjujõuga riigid nagu Venemaa või Hiina levitavad laialdaselt strateegilisi narratiive, mis vastanduvad Lääne juhitud rahvusvahelisele süsteemile ning mille eesmärk on luua alternatiiv lääneriikide institutsioonidele ja tekitada umbusku Lääne liberaaldemokraatia vastu, mille keskmes on isikuvabaduse ja inimõiguste kaitse. Euraasia partnerluse idee, mida Venemaa levitab, hõlmab keerulise ja mitmekihilise vastastikuse koostöö loomist, milles osaleks ka Euraasia Majandusühenduse, Kagu-Aasia Maade Assotsiatsiooni, Aasia ja Vaikse Ookeani Majanduskoostöö ning Shanghai Koostööorganisatsiooni riigid¹⁶. Sellel eesmärgil edendab Venemaa koostööd Hiinaga, kuid nende strateegiline huvi on sarnane – nõrgestada lääne juhitud süsteemi. Üleilmne teadmistesõda tekitab suurepärase võrgustiku, mis süvendab ja suurendab mitteliberaalsete strateegiliste narratiivide mõju, juurutades ebakindlust, hirmu ja irratsionaalseid reaktsioone.

4. Üleilmne teadmistesõda ja selle vormid

Üleilmne teadmistesõda on psühholoogilise sõja üks tõhus vorm, mille puhul ei rünnata vaenlase hävitamiseks sihtmärke mitte füüsiliselt, vaid rünnatakse nende mõtteid, psüühikat¹⁷. Sellises olukorras jätab populaarsetel narratiividel põhinev usk faktid varju, mis omakorda selgitab, miks nimetatakse praegust maailmakorda tõejärgseks. Uued eksitavad lood süvendavad hirmu ja vihkamise kuvandit ning neist võib selles nii-öelda tõejärgses keskkonnas tekkida hirmuäratava mõjuvõimuga fenomen, mis sarnaneb hobbesliku idee „kõigi sõda kõigi vastu“ taassunniga. Üleilmne teadmistesõda võib esineda kahes tihedalt seotud vormis: ideoloogiline ja psühholoogiline sõda.

Ideoloogiline sõda tegeleb sellega, milline strateegia oleks inimkonna jaoks valdavalt parim. Siin põrkuvad omavahel majanduse, valitsuse, poliitika, elustiili, avaliku elu fundamentaalsed ideed ja põhimõtted. Näiteks marksism ja muud sarnased sotsiaalsed konfliktideoloogiad keskenduvad kapitalismile ja ebavõrdsusele. Neomarksistid tegelevad pigem rasside ja kolonialismiga. Poliitilised ideoloogiad nagu konservatism ja liberalism kritiseerivad majanduslike, sotsiaalsete ning poliitiliste jõudude ülesehitust ja toimimist. Natsionalism osutab rahvuskesksetele arengumudelitele – näiteks ameeriklased, prantslased, venelased ja hiinlased rõhutavad tugevalt iseenda erakordsust.

¹⁶ IgiGlobal 2020. What is Greater Eurasian Partnership? <https://www.igi-global.com/dictionary/greater-eurasian-partnership/74972> (31.10.2020).

¹⁷ Ganser 2005, p. 28.

Tsivilisatsiooniideoloogiad on tihedalt põimunud kultuuriga, näiteks võib tuua läänemaailma, Euraasia, islamismi, hinduismi või konfutsianismi põhimõtted. Need on muidugi ainult kõige esileküündivamad ideoloogilised konfliktid tänapäeva maailmas.

Psühholoogiline sõda tähendab sihilikku manipuleerimist informatsiooniga, et mõjutada üksikisikute või rühmade emotsioone, suhtumist ja käitumist ning saavutada sedasi kindlad poliitilised eesmärgid. Need tegevused ei hõlma ilmtingimata pseudoteaduslikke kontseptsioone nagu kuues meel, telepaatia, alateadlik mõjutamine või muud ulmefilmidest ja komöödiatest pärit jaburused. Tänapäeva psühholoogiline sõda põhineb juba peamiselt teadusel. Samantha Bradshaw ja Philip Howard¹⁸ selgitavad uurimuses, et modernne arvutikeskne propaganda hõlmab avaliku arvamuse kujundamist algoritmide, automatiseerimise ja suurandmetega. Nad tegid Oxfordi ülikoolis uuringu, milles väidavad, et mõned riigid, näiteks Venemaa, Hiina, Iraan, India ja Venezuela, on kasutanud mõjutusoperatsioonides välisriikide vastu spetsiaalset arvutipõhist propagandat, ning tõendavad, et rohkem kui 70 riigis on vähemalt üks poliitiline partei või riigiasutus kasutanud sotsiaalmeediat koduriigi või rahvusvahelise avaliku arvamusega manipuleerimiseks.

2000. aastate alguses hakkasid Lõuna- ja Ida-Aasia juhtpoliitikud ja -õpetlased (nt Lee Kuan Yew, Park Chung Hee, Mahathir Mohammed, Shinzo Abe, Narendra Modi) arutlema oma teostes ja esseedes Aasia väärtuste eeliste üle läänelike väärtushinnangute ees¹⁹. Nii mõnigi tänapäeva Venemaa ideoloog (nt Aleksandr Dugin) on asunud levitama venelaste Euraasia-tsivilisatsiooni ideed, mida Venemaa mõjuvõimsad juhtpoliitikud – mõni neist ka president Putini lähikondne – on lubanud iga hinna eest kaitsta. Aasia väärtushinnangutes on loomupäraselt eelistatud sotsiaalset harmooniat, kollektivismi ja kommunitarismi, lojaalsust ja võimu austamist ning sotsiaalmajanduslikku heaolu lääne liberaalsete väärtushinnangute, näiteks isikuvabaduse ja inimõiguste asemel.

Kremlu kauaaegse strateegi Vladislav Surkovi sõnul on Putini administratsiooni ülim strateegiline eesmärk muuta Venemaa maailma liidriks ja seetõttu

¹⁸ **Bradshaw, S.; Howard, Ph. N.** 2019. The Global Disinformation Disorder: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation. – Working Paper, No. 2. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda.

¹⁹ **Sen, A.** 1997. Resources, Values, and Development. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press; **Welzel, Chr.** 2011. The Asian Values Thesis Revisited: Evidence from the World Values Surveys. – Japanese Journal of Political Science, Vol. 12, pp. 1–31. <https://ssrn.com/abstract=2390665> (31.10.2020).

peab riik tagama ennekõike oma kodanike heaolu²⁰. Surkovi idee – moderniseerimine ilma läänestumiseta – on tugevasti mõjutanud Venemaa poliitikat ja strateegiliste narratiivide arengut. Surkovi vaateid Venemaa suveräänsele demokraatialle võib pidada ainulaadseks võimaluseks, kuidas riik saaks täita oma eesmärgid ilma, et keegi väljaspool Venemaad ei dikteeriks, millist teed peab järgima. Surkovi idee üks keskseid motiive on Venemaa majanduse konkurentsivõime tugevdamine. Venemaa materjalipõhine majandus tuleks muuta uuendusmeelseks ja intellektuaalseks²¹. Surkov lahkus Putini administratsioonist 2020. aastal, kuid tema strateegilised ideed valitsevad siiani Venemaa Föderatsiooni administratsiooni loodud ja levitatud strateegilistes narratiivides ning poliitilises diskursuses. President Putin on nimetanud Venemaad ainulaadseks tsivilisatsiooniks, mida tuleb kaitsta, arendades geenmuundamist, tehisintellekti, mehitamata sõidukeid ja muid kõrgtehnoloogilisi uuendusi²². Nagu eelöeldust näha, on Putini administratsiooni väärtushinnangud olemuslikult sarnased pigem Aasia, mitte lääne liberaaldemokraatlike väärtushinnangutega, mis võib omakorda selgitada, miks Venemaa vastandub lääne liberalismile ja esitleb ennast kui traditsiooniliste konservatiivsete väärtuste kaitsjat. See on ka mitme tänapäeva lääne parempopulistliku liikumise keskne idee.

2015. aasta detsembris tutvustas president Xi Jinping oma visiooni Hiina interneti tulevikust: „Me peaksime austama iga riigi õigust otsustada ise oma küberarengu üle.“²³ Pärast Xi presidendiks saamist 2012. aastal hakati Hiinas internetti rohkem kontrollima. Valitsus on teinud investeringuid tehnilistesse uuendustesse, millega jälgitakse ja tsenseeritakse sisu, samuti on vastu võetud uusi internetikasutust piiravaid seaduseid²⁴.

Saksamaa kantsler Angela Merkel, kes arutas 2014. aastal president Putiniga telefonis Ukraina kriisi, ütles, et Venemaa Föderatsiooni president

²⁰ **Mäkinen, S.** 2011. Surkovian Narrative on the Future of Russia: Making Russia a World Leader. – Journal of Communist Studies and Transition Politics, Vol. 27, No. 2, pp. 143–165.

²¹ **Surkov, V.** 2008. Russian political culture: The view from utopia. – Russian Social Science Review, Vol. 49, No. 6, pp. 81–97. <https://doi.org/10.1080/10611428.2008.11065310>.

²² **The Moscow Times.** 2020. The Russia Is a ‘Distinct Civilization’, Putin Say, May 18. <https://www.themoscowtimes.com/2020/05/18/russia-is-a-distinct-civilization-putin-says-a70295> (31.10.2020).

²³ **Economy, E. C.** 2018. The great firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown. – The Guardian, June 29. <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown> (25.08.2020). [**Economy** 2018]

²⁴ *Ibid.*

on reaalsusest täielikult irdunud²⁵. Üleilmne teadmistesõda loob uue normaalsuse, mis võimaldab reaalsusest eemalduda ja üles ehitada sellise uue maailma, mida saab strateegilisel turul müüa. Ekspertid arutavad Merkeli, Putini, Trumpi ja Xi maailmu selle järgi, kas nende valitsuste ideoloogilised ja majanduslikud mudelid sobivad tulevikumaailmaga. Kui ideoloogia on muudetud relvaks, saavad luureagentuurid aktiivselt edendada oma riigi huve. Info üksi on kasutu, kuni sellest saab teadmine – see nõuab pealtvaatajaid ja meetodeid nende veenmiseks.

5. Ebakindlus, hirm ja irratsionaalsed reaktsioonid

Üleilmne teadmistesõda sõltub suures osas selle osaliste staatusega seotud ambitsioonidest. Kui vaadata praegust staatuskonflikti Hiina ja Lääne või Venemaa ja Lääne vahel, näeme suurenevat skeptilisust läänemaailma poliitilise kultuuriga tihedalt seotud liberaaldemokraatlike väärtuste vastu, eriti pärast 1990. aastaid ja külma sõja lõppu. Venemaa kui suurvõimu staatuse ihaleja ja kasvava mõjuvõimuga riik on strateegiliselt keskendunud pigem teiste stabiilsuse lõhkumisele kui oma konkurentsivõime demonstreerimisele. Venemaa tegevust toetavad tihti Lääne poliitilised äärmusliikumised, mis järgivad sarnaseid ideid ning viljelevad natsionalistlikku ja protektsionistlikku poliitikat²⁶. Venemaa lähenemine on selgelt lõhkuv: ta levitab sotsiaalmeedias oma võimalike vastaste kohta negatiivset kuvandit ja mõjutab niimoodi eri riikide inimeste arvamust.

Praegust vastandlike narratiivide infosõda iseloomustavad kõige paremini pidevad staatuskonfliktid Venemaa, Hiina ja Lääne vahel²⁷. Pärast Putini kõnet Müncheni julgeolekukonverentsil 2007. aastal hakkas Venemaa

²⁵ **Kalb, M.** 2014. Is Putin “in Another World?” – Brookings, March 4. <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/03/04/is-putin-in-another-world/> (01.10.2020).

²⁶ Kui võrrelda Venemaal loodud narratiive lääneriikide populistlike äärmusliikumiste levitatud narratiividega, on märgata mitut sarnasust. Näiteks väited, et Ungari-Ameerika ärihiid ja Avatud Ühiskonna Sihtasutuse looja George Soros juhib salajast üleilmset valitsust, on juba pikalt olnud Venemaa vandenõuteoreetikute ja nende Euroopa kamraadide levitatud narratiivide keskmes. Sarnast narratiivi levitavad ka Ameerika QAnoni pooldajad.

²⁷ **Lebow, R. N.** 2010. The Past and Future of War. – *International Relations*, Vol. 24, No. 3, pp. 243–270; **Wohlforth, W. C.** 2009. Unipolarity, Status Competition, and Great Power War. – *World Politics*, Vol. 61, No. 1, pp. 28–57; **Neumann, I.** 2008. Russia as a great power 1815–2007. – *Journal of International Relations and Development*, Vol. 11, No. 2, pp. 128–151; **Larson, D. W.; Shevcenko, A.** 2010. Status seekers: Chinese and Russian Responses to US Primacy. – *International Security*, Vol. 34, No. 4, pp. 63–95.

aktiivselt rõhutama staatuskonflikti Läänega, alavääristama demokraatlikke väärtushinnanguid ja edukalt lõhkuma Lääne liberaaldemokraatlikku ühiskonda, toetades äärmusliikumisi, mille eesmärk on samuti lääneliku solidaarsuse hävitamine. Kimberly Marteni²⁸ sõnul hakkas Putin ajama agressiivsemat poliitikat seetõttu, et tema meelest ei austatud teda läänemaailmas piisavalt. Venemaa levitatava strateegilise narratiivi kohaselt on lääneriigid nõrgad ja vastutustundetud ning võimetud tagama rahvusvahelist julgeolekut. Selleks, et õigustada oma positsiooni tookord taaselustatud ja mütologiseeritud ida ja lääne vastasseisus, loob Moskva sageli narratiive, milles süüdistab Läänt agressiivsete strateegiate rakendamises Venemaa vastu. Samal ajal on Venemaa seadnud riiklikuks eesmärgiks taastada enda kuvand mõjuvõimsa riigina (mis sarnaneb Trumpi kuulsal loosungi parafraseeringuga: Venemaa tuleb taas suureks teha).

Pärast külma sõja lõppu ja Nõukogude Liidu lagunemist hakkasid Venemaa ja Hiina õõnestama Läänest alguse saanud ja 1990. aastatel tugevalt kanda kinnitanud liberaaldemokraatlikku maailmakorda, et staatusega seotud mured väljenduksid globaliseerunud maailmas ka tegude kaudu. Üleilmne teadmistesõda pakub osalistele mitut pehmet lahendust, kuidas suurendada oma mõju rahvusvahelistes suhetes.

Esiteks on üleilmse teadmistesõja osaliste ideoloogiline eesmärk nõrgestada üksikisikute usku liberaaldemokraatlikesse väärtustesse ja põhimõttesse, millel põhineb riiklik ja rahvusvaheline poliitika. Need põhimõtted on näiteks poliitilised, majanduslikud ja individuaalsed vabadused, õigusriik ning riigiametite tegevuse läbipaistvus ja vastutus. Iraani, Hiina ja Venemaa strateegiliste narratiivide kohaselt on liberaaldemokraatia läbi kukkunud ning demokraatlike valitsuste alustala ehk liberaalsed põhimõtted juba olemuslikult vigased.

Teadmistesõja osaliste teine eesmärk on veenda inimesi, et tänapäeva liberaaldemokraatlikud valitsused on dekadentlikud, ebatõhusad, inimvaenulikud, rassistlikud, diskrimineerivad ja korrumppeerunud. Kolmas eesmärk on õõnestada lääneriikide rahvusvahelisi liite ja institutsioone, kujutades neid kasutuna (nt NATO) või diskrimineeriva ja pealetungivana (nt EL). Hiina, Venemaa ja teised läänelikku demokraatiat ründavad valitsused keskenduvad külma sõja järgse USA ülemvõimu hävitamisele rahvusvahelises süsteemis ning üritavad luua alternatiivset multipolaarset süsteemi, milles läänevastased koostöövõrgustikud (nt BRICS, Shanghai

²⁸ Marten 2015, p. 195.

Koostööorganisatsioon, Euraasia Ühendus) oleksid konkurentsivõimelised ja hakkaksid viimaks valitsema lääneliku neoliberalismi üle.

Psühholoogid on tõestanud, et hirm süvendab ebakindlust²⁹. Koroonapandeemia ajal levisid veebilehtedel, blogides ja sotsiaalmeedias viited kahtlase teadusliku väärtusega uurimustele, kontekstist välja rebitud tsitaadid, jaburad statistilised näitajad ja veidrad ennustused, mille eesmärk oli külvata ebakindlust. Ebakindlus suurendab inimlikku hirmu. Küsitlustest on selgunud, et hirm on avaliku arvamuse kujunemisel valitsev tegur ning tekitab miljonites elanikes uusi muresid ja suuremat ebakindlust. Kui ärevus ühiskonnas kasvab, siis riigivõim reageerib inimeste ärevusele ja nõudmisele n-ö midagi ette võtta. Taktikalised vead poliitikas võivad viia strateegiliste prohmakate ja valearvestusteni, millel on negatiivsed ühiskondlikud ja poliitilised tagajärjed ning mis nõrgestavad riiki globaalsel tasemel.

Üleilmses teadmistesõjas ei kasutata füüsilist jõudu ning selle ülilm eesmärk on mõjutada sihtrühmade mõtteviisi ja selle kaudu nende käitumist. Psühholoogilise sõja kontekstis rakendavad üleilmse infosõja osalised vähe-malt üht järgmisest kolmest avalikkuse mõjutamise vahendist: ebakindluskultuur, hirmukultuur ja irratsionaalsete reaktsioonide kultuur. Hirmul ja ebakindlusel on tänapäeva infoühiskonnas viljakas pinnas: üks nendele omane strateegiline eesmärk on müüt ajaloo kordumisest, mis on hoogsalt levinud ka mitmes populistlikus uusrahvuslikus liikumises, kusjuures Venemaa ja Hiina toetavad strateegiliselt erinevaid Lääne demokraatiale alternatiivi pakkuvaid liikumisi. Kohati meenutab praegune olukord üleilmset infoanarhiat, tänapäevast „kõigi sõda kõigi vastu“, kui kasutada 17. sajandi inglise filosoofi Thomas Hobbesi³⁰ (1651) sõnu. Hirm ja ebakindlus toetavad kõige tõhusamalt hobbesliku kultuuri loogikat³¹.

Ebakindluskultuur tähistab mitmetähenduslikkuse, segaduse ja kahtluste ülemvõimu. See tekitab suurtes inimmassides abitust ja ärritust. Abitus on seotud valitsuse ja valitsetavate omavahelise usalduse lõhkumisega, mille puhul inimesed hakkavad tundma, et keegi ei aita neid. Ebakindel inimene

²⁹ Carleton, R. N. 2016 Fear of the unknown: One fear to rule them all? – Journal of Anxiety Disorders, Vol. 41, p. 5.

³⁰ Hobbes, T. 1651. The English Works of Thomas Hobbes of Malmesbury. http://oll.liberty-fund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=585&chapter=89842&layout=out=html&Itemid=27 (20.06.2017).

³¹ Mölder, H. 2011. The Culture of fear in International Politics – Western-dominated international system and its extremist challenges. – Kilp, A.; Saumets, A. (eds.). Extremism Within and Around Us. Tartu: Tartu University Press, p. 260.

pöördub sageli suvaliste meedias levinud ja tihtipeale väärte narratiivide või sotsiaalmeediapostituste poole, mis hoogsalt levivad. Ebakindluskultuur annab hoogu populistlikele juhtidele, kes kipuvad selle najal valimisi võitma.

Hirmukultuur. Abitus soodustab kaitsepositsioonile asumist ning ärevuse ja püsiva hirmu tekkimist. Kui hirm muutub ühiskonna igapäevaseks osaks, saabki alguse hirmukultuur. Hirmunud kodanik on manipulatsioonile vastuvõtlikum. Zbigniew Brzezinski³² on öelnud, et hirmukultuur „varjutab mõistuse hääle, võimendab emotsionaalsust ja aitab demagoogilistel poliitikutel soovitud poliitika läbisurumiseks rahvast mõjutada“. Tänapäeval manipuleerivad vastanduvad riigid informatsiooniga, et süvendada teistes riikides hirmu ja saavutada sedasi enda soovitud eesmärk.

Irratsionaalsete reaktsioonide kultuur. Pikalt kestnud ebakindlus ja hirm tekitavad irratsionaalseid nõudmisi. Riigivõim, kes on sattunud hirmu ja ebakindluse surve alla, teeb poliitilisi vigu, mis omakorda tekitavad inimestes irratsionaalseid reaktsioone. Naeruväärsetele ideedele leidub emotsionaalselt üles köetud rahva hulgas alati toetajaid.

Kõik kolm omavahel seotud kultuuri mõjutavad paratamatult poliitikat. Pingutused, vahendid ja raha, mis suunatakse hirmu ja ebakindlusega tegelemisse, raisatakse sageli kasutute reaktsioonide peale.

6. Teadmistesõja osalised ja nende relvad

Teadmistesõda vajab haritud ja koolitatud eksperte-autoreid. Samas on provokatiivsete arvamuste ja valeuudiste edasisäutsumine või -postitamine väga kulukas. Küberrobotid ja -trollid suudavad käsu korral taastoota tuhandeid säutse ja postitusi. Igal juhul loovad valeuudised ja edasisäutsutud lood vääri narratiive, millest aga kujunevad kindlate poliitiliste eesmärkide teenimiseks vajalikud teadmised.

Tegelikult on valeinfo levitamine olnud juba sajandeid eri riikide välispoliitikas soovitud vahend. Saksa riik levitas meelega valeinfot Poola vaenukkuse kohta, et õigustada Poolasse tungimist 1939. aastal. Nõukogude Liit, kes soovis säilitada kommunistliku partei ja selle juhtide head rahvusvahelist kuvandit, valetas sihilikult Stalini ja Hitleri salajase kokkuleppe kohta, mis allkirjastati enne Teist maailmasõda. Iraagi sõja puhkemine 2003. aastal oli suuresti mõjutatud erinevate allikate kaudu levinud valeinfost Iraagi

³² **Brzezinski, Z.** 2007. Terrorized by 'War on Terror'. – The Washington Post, March 25. <https://rikkoolsaet.be/files/2007/03/brzezinski-250307.pdf> (20.04.2020).

massihävitusrelvade kohta. 2020. aastal väitis president Putin, et Nõukogude okupatsioon ja anneksioon Balti riikides toimus „vastastikusel kokkuleppel“³³.

Tänapäeva valitsused arendavad kiiresti üleilmse teadmistesõja strateegiaid. Moskva ja Peking üritavad leida strateegiliste eesmärkide saavutamiseks pidevalt uusi kommunikatsioonivahendeid. Infosõda peetakse enneolematute tehnoloogiliste vahenditega, mida kasutatakse üleilmses ja strateegilises võitluses inimeste mõtete kontrollimiseks. Erinevalt hävitussõjast või lennukikandjate ehitamisest ei pea valitsused kulutama kümneid miljardeid dollareid propagandistlikele projektidele, kus eesmärki on võimalik saavutada ka mõistliku hinnaga.

Hiina Rahvavabastusarmee pani mitmesuguste uut tüüpi sõdade tarvis kokku eriüksuse, mida nimetatakse strateegiliseks toetusväeks ning mis peaks tegutsema nii info- kui ka kosmose-, küber-, elektroonilise sõja ja psühholoogilise sõja missioonidel. Hiina Kommunistliku Partei eriosakond tegeleb muuhulgas välismaal elavate hiinlastega, et koguda toetust Hiina sise- ja välispoliitilistele eesmärkidele³⁴. Pärast koroonapuhangut muutusid Hiinameelsed veebilahingud Kagu-Aasias eriti intensiivseks. Kasutusele võeti termin *Piimatee Allianss (Milk Tea Alliance)*, mis tähistas Tais, Hongkongis ja Taiwanis aset leidnud veebipõhist demokraatlikku liikumist viirusega seotud Hiina propagandakampaania vastu³⁵.

Iraan on juba aastaid kasutanud valitsuse eesmärkide edendamiseks ja inimestega manipuleerimiseks sotsiaalmeediat ehk postituste ja säutsude edastamist. Mõned eksperdid väidavad isegi, et Iraan oli sotsiaalmeediaga manipuleerimise eestvedaja ja tegi sellega algust enne Venemaad. Iraaniga seotud mõjutusoperatsioonides kasutatakse pigem Ühendriikides asuvate või Palestiina Jordani jõe läänekalda aktivistide teadmisi, mitte ei looda algupäraseid tekste³⁶.

³³ **Putin, V.** 2020. The Real Lessons of the 75th Anniversary of World War II. – The National Interest, June 18. <https://nationalinterest.org/feature/vladimir-putin-real-lessons-75th-anniversary-world-war-ii-162982> (01.10.2020).

³⁴ **Costello, J.; McReynolds, J.** 2018. China's Strategic Support Force: A Force for a New Era. – China Strategic Perspectives 13. Institute for National Strategic Studies. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratperspective/china/china-perspectives_13.pdf (31.10.2020).

³⁵ **Banka, N.** 2020. Southeast Asian social media warriors has the Chinese fuming. – The Indian Express, April 21. <https://indianexpress.com/article/explained/china-thailand-taiwan-coronavirus-nnevy-bright-6370850/> (25.06.2020).

³⁶ **Baroian, D.** 2019. Eight Takeaways From Iranian Information Operations. – Signal AFV-CEA, April 1. <https://www.afcea.org/content/eight-takeaways-iranian-information-operations> (25.06.2020).

Vene sõjaväeluure (GRU) ja teised sarnase profiiliga üksused kuuluvad infooperatsioonide vägede juurde. Näiteks asutati 2012. aastal Peterburis internetiuuringute agentuur, millest pidi saama Facebookis, Twitteris ja Instagramis edukaid sotsiaalkampaaniaid korraldav trollivabrik ja mis kujunes menukaks ka Ühendriikides, kus selle postitused jõudsid kümnete miljonite sotsiaalmeedia kasutajateni³⁷. Trollivabrikud kuuluvadki selliste üksuste juurde, mis levitavad valeinfot ja korraldavad kampaaniaid Facebookis, Twitteris, Instagramis või muudes võrgustikes. Venemaa mahitusel tegutsevad netikommentaatorid on aktiivselt levitanud vandenõuteooriaid Euroopa Liidu loomise taga peituvate salaplaanide (sh väljamõeldud Kalergi plaan³⁸), vaksineerimise tagajärjel tekkinud autismi ja muude krooniliste haiguste, marksistide Ameerikasse tungimise plaanide ning palju muugi kohta³⁹.

Hiina ja Venemaa loovad ja levitavad väga erinevaid strateegilisi narratiive. Hiina on tehnoloogilises võiduajamises esirinnas ja tal on märkimisväärne majandusvõim. Venemaa keskendub siiani vanakooli sõjajõudude ülesehitamisele, sest tema majanduspotentsiaali ei saa lääneriikidega võrrelda, mispärast üritab ta staatuskonfliktis Läänega keskenduda pigem infosõjale just suure osas seetõttu, et Venemaa pole majanduslikult nii konkurentsivõimeline nagu Hiina⁴⁰.

Venemaa on üks üleilmse infosõja eestvedaja ja kasutab oma strateegiliste eesmärkide saavutamiseks edukalt uusi kommunikatsioonivahendeid. Venemaa kui staatuse ihaleja ja kasvava mõjuvõimuga riik keskendub pigem teiste nõrgestamisele kui enda konkurentsivõime demonstreerimisele, leides oma tegevusele küllaltki palju tuge lääneriikide poliitilistelt äärmusliikumistelt, millel on Venemaaga sarnased eesmärgid ning mis toetavad natsionalistlikku ja protektsionistlikku poliitikat. Venemaa lähenemine on selgelt lõhkuv: ta

³⁷ Howard *et al.* 2018. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012–2018. – Working Paper 2. <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2018/12/The-IRA-Social-Media-and-Political-Polarization.pdf> (01.10.2020).

³⁸ Kalergi plaan on vandenõuteooria, mille järgi on olemas plaan eurooplaste väljasuretamiseks. Tegemist on valetõlgendusega Austria poliitiku ja kirjaniku Richard von Coudenhove-Kalergi tööst, eriti teosest "Practical Idealism" (1925).

³⁹ Mölder, H. 2021. Culture of Fear: The Decline of Europe in Russian political imagination. – Krouwel, A.; Önnersfors, A. (eds.). A Continent of Conspiracies: Conspiracy Theories in and about Europe. Abingdon-on-Thames, England, UK: Routledge.

⁴⁰ Washington Post 2020. Russia and China are taking different but equally dangerous approaches to coronavirus. – The Washington Post, February 26. https://www.washingtonpost.com/opinions/russia-and-chinas-coronavirus-response-is-endangering-lives/2020/02/26/cfc8441e-58d9-11ea-ab68-101ecfec2532_story.html (31.10.2020). [Washington Post 2020]

levitab sotsiaalmeedias oma võimalike vastaste kohta negatiivset kuvandit ja mõjutab niimoodi eri riikide inimeste arvamust.

Võrreldes Venemaaga, keda siiani mõjutab tugevasti traditsiooniline geopoliitilis-strateegiline mõtteviis, huvitab Hiinat rohkem kaubandussõja võitmine ja Lääne ees tehnoloogilise eelise saavutamine⁴¹. Hiinast rääkides tuleb meele pida, et tema strateegiline mõtteviis võib erineda traditsiooniliselt läänelikust mõtteviisist, millele on üles ehitatud kõik suured rahvusvaheliste suhete teooriad. Säilitades kontrolli kommunikatsioonitaristu üle, keskendub Hiina riikidele, mis võivad tunda end Lääne võimude suhtes n-õ perifeerselt. Selline piirkond on näiteks Aafrika, aga ka Ladina-Ameerika, kus Hiina on globaalse jõuna edukalt kanda kinnitanud. Aafrikasse on Hiina viinud hulgaliselt madala kvaliteediga arenguprojekte, mida saab samuti strateegilistel eesmärkidel ära kasutada. Rahvusvaheline siiditee algatus on järjekordne suur rahvusvaheline ettevõtmine, millest on näha Hiina kasvavaid strateegilisi ambitsioone⁴².

Hiina eesmärk on olla üleilmselt konkurentsivõimeline Läänega ja kasutada ära Lääne ühiskondade avatust, seades samas kommunikatsioonivõrgustikele riiklike piiranguid. Globaalselt keskendub Hiina pigem kübervaldkonnale kui vaeuudiste levitamisele. Alates 2012. aastast on Hiinas hakatud internetti rohkem kontrollima ning Hiina valitsus on teinud investeeringuid tehnoloogilistesse uuendustesse, millega saab jälgida ja tsenseerida veebilehti. 2015. aasta detsembris tutvustas president Xi Jinping oma visiooni Hiina internetist, milles rõhutas, et Hiina peaks austama riikide õigust otsustada ise oma küberarengu üle⁴³.

Infosõja kontekstis järgib Hiina endale sobivaid strateegilisi narratiive, mida toetavad diplomaatilised, militaarsed ja majanduslikud pingutused. Taktikaliselt eelistab Hiina pigem traditsioonilisi diplomaatilisi vahendeid ja vaikseid diplomaatilisi pingutusi, kui koguda rahva toetust sotsiaalmeedialkanalites⁴⁴. Samal ajal arendab Hiina aktiivselt oma üleilmselt spionaaživõimet ja pürgib juhtpositsioonile infooperatsioonide sõjalise kontseptuaalse arengu

⁴¹ *Ibid.*

⁴² **Rolland, N.** 2017. China's "Belt and Road Initiative": Underwhelming or Game-Changer? – *The Washington Quarterly*, Vol. 40, No. 1, pp. 127–142; **Tekdal, V.** 2018. China's Belt and Road Initiative: at the crossroads of challenges and ambitions. – *The Pacific Review*, Vol. 31, No. 3, pp. 373–390.

⁴³ **Economy** 2018.

⁴⁴ **Nt Servaes, J.** 2012. Soft power and public diplomacy: The new frontier for public relations and international communication between the US and China. – *Public Relations Review*, Vol. 38, No. 5, pp. 643–651.

vallas. Viimased sündmused Hongkongis näitavad, et Hiina on valmis võtma kasutusele veel ulatuslikumaid infosõja vahendeid, nende hulgas kübersissetung, valeinformatsioon ja sotsiaalmeedia, eriti Hiina informuümiga manipuleerimine⁴⁵.

Venemaa tähtsamate välispoliitiliste eesmärkide hulka kuulub soosiva väliskeskonna loomine, Venemaa massimeedia- ja kommunikatsioonivahendite positsiooni toetamine üleilmses informuümis ning Venemaa vaatenurga rahvusvaheliste protsesside tutvustamine laiemale üleilmsse kuulajaskonnale⁴⁶. Oma strateegiliste eesmärkide saavutamiseks üleilmses teadmistesõjas on Venemaa edukalt rakendanud trolle, roboteid, libakontosid ja küberkuritegevust. Enim kasutatakse üleilmses teadmistesõjas valimistesse sekkumist kandidaatide toetamise või nendele vastandumise kaudu, valeuudiste postitamist, tellimusartikleid, strateegilise sisuga kommentaaride avaldamist ja poliitikute isiklikku ründamist⁴⁷.

7. Koroonapandeemia ja üleilmne teadmistesõda

Kõik nimetatud kolm kultuuri (ebakindlus-, hirmu- ja irratsionaalsete reaktsioonide kultuur) mõjutasid üleilmset koroonapandeemiaga toimetulekut 2020. aastal, kus valitsused ei hakanud viiruse tagajärgedega tegelemiseks mitte arendama laiapõhjalist rahvusvahelist koostööd, vaid tegelesid kulukate rahvuslikke huve eelistavate vaidlustega. Koroonaviirus ohustas füüsilisi piire eirates ja rahvuspoliitikat trotsides üleilmse rahvusvahelise süsteemi stabiilsust. Uute bioohtude taustal tõusis esile ka infokaos. Valitsuse ametlikele uudistele pandeemia kohta järgnes tellimusuudiste, kuulujuttude, ennustuste ja vandenõuteooriate laviin.

2020. aasta pandeemia ajal levitasid Hiina ja Venemaa vandenõuteooriad infot Washingtoni rolli kohta biorelvade väljatöötamises ja sellele järgnenud ulatuslikus varjamises Ameerika Ühendriikides. Varem on sarnaseid narratiive valitsuste varjatud tegevuse kohta levitatud HIV-i ja ebolapuhangute ajal. Vääratel narratiividel – nagu nendel, mida levitasid Venemaa mediakanalid

⁴⁵ Wallis, J. 2019. China and Russia aren't the same when it comes to information warfare. – The Strategist. <https://www.aspistrategist.org.au/china-and-russia-arent-the-same-when-it-comes-to-information-warfare/> (31.10.2020).

⁴⁶ The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2016. https://www.rusemb.org.uk/rp_insight/ (26.01.2021).

⁴⁷ Washington Post 2020.

Russia Today ja Sputnik – on samuti oluline roll vaenlase kuvandi kinnistamises ja koduriigi avaliku arvamuse mõjutamises⁴⁸.

Pandeemia tuletas meelde biorelvade tegelikku ohtu – viirust saab üleilmnes teadmistesõjas kasutada relvana, et edendada eespool nimetatud kolme kultuuri. Koroonapandeemias avaldus uut tüüpi kriis, millele globaliseerunud maailm peab vastu astuma, ja üleilmne infosõda sobib ideaalselt praegusesse järjest ebastabiilsemaks muutuvasse maailma. Ohtliku viirushaiguse levik on ainult üks nähtav osa kriisist, kuid pikas perspektiivis võib kaasnev infosõda tekitada hoopis tõsisemaid tagajärgi. Seega saame võtta koroonapandeemiat kui hoiatust, et tulevikus ootavad meid sarnased katsumused uues vormis. Revisionistlikud⁴⁹ staatuslike huvidega jõud nagu Venemaa ja Hiina võivad kriisist tugevamaks saada ja ohustada seniseid võimuliine.

Globaalset pandeemiat saab lihtsasti kasutada edu saavutamiseks üleilmnes teadmistesõjas. Paanika, mis kaasnes kogu maailma haaranud koroonapandeemiaga, näitab rahvusvahelise korra haavatavust, mida revisionistlikud jõud võivad kasutada kindlustunde lõhkumiseks ning süsteemi nõrgestamiseks ja destabiliseerimiseks. Belgia 2010.–2016. aasta sisejulgeoleku-teenistuse aruannetest selgub, et biorelvad ja vaktsiinid pakuvad Hiina luureteenistusele suurt huvi⁵⁰. Seda nii kaitse-eesmärgil, sest Hiina kui üle-rahvastatud riik on epideemia suhtes eriti haavatav, kui ka ründe-eesmärgil, nagu lähtub Hiina uurimustest ebola kui ründevektori kohta.

Lääne demokraatia, eelkõige Euroopa Liit ja Ameerika Ühendriigid, ei tulnud viiruse ohjeldamisega ilmselgelt toime. Veebruaris 2020 ütles Philip Reeker, USA asevälisminister Euroopa ja Aasia alal, Prantsuse meediale järgmist: „Venemaa eesmärk on rõhutada ebakõlasid ning õõnestada Ameerika institutsioone ja alliansse seestpoolt, muuhulgas salajaste ja agressiivsete kahjulike mõjutuskampaaniate kaudu.“⁵¹ Venemaa väljamõeldud vandenõu-narratiivid, mida levitati meediaväljaannetes ja internetifoorumites, peaksid meid veenma, et lääneriigid kasutavad koroonaviirust relvana oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Lääne eksperdid on täheldanud, et ka Hiina

⁴⁸ **Broad, W. J.** 2020. Putin's Long War Against American Science. – The New York Times, April 13. <https://www.nytimes.com/2020/04/13/science/putin-russia-disinformation-health-coronavirus.html> (10.05.2020).

⁴⁹ Jõud, kes on huvitatud jõuvahekorra muutmisest kehtivas rahvusvahelises süsteemis.

⁵⁰ **Rettman, A.** 2020. China suspected of bio-espionage in 'heart of EU'. – EU Observer, May 6. <https://euobserver.com/science/148244> (31.10.2020).

⁵¹ **Agence France Press** 2020. Russia-linked disinformation campaign fueling coronavirus alarm, US says. – AFP, February 22. <https://www.france24.com/en/20200222-russia-linked-disinformation-campaign-fueling-coronavirus-alarm-us-says> (25.10.2020).

tugevdab kontrolli koroonaviirusega seotud informatsiooni üle. Lääne aja- kirjanike ligipääsu otseallikatele piirati või takistati sootuks.

8. Teadmistesõja põhimeetodid

2016. aastal ütles Vladimir Putin uudisteagentuurile Interfax: „Me elame info- ajastul ja väide „See, kes valdab informatsiooni, valitseb maailma“ kirjeldab hästi tänapäeva maailma.“⁵² Sellest võiks saada üleilmse teadmistesõja moto.

Järjest spirituaalsemaks muutuvus maailmas on emotsioonid inimestele sageli arusaadavamad kui ratsionaalne mõtlemine, aga samas, nagu me nägime külma sõja ajal, ka ettearvamatud, mida on suurtel jõududel raskem kontrollida. Hirmu, segaduse ja kahtluste levitamisest on saamas üleilmse infosõja põhiline taktikaline käik. Tänapäeval tähendab infosõda nende kultuuride loomist ja levitamist, sest ebakindlusel on suur jõud ja seda on üleilmsel julgeolekujurul lihtne müüa. Hiljutine migratsioonikriis Euroopas on hea näide hirmu tegelikust jõust, mida saab oskusliku informatsiooniga manipuleerimise kaudu võimendada, muutes selle tõeliseks julgeolekuohuks. Migrantide lainetega kaasnesid pildid vägistamisest, terrorismist ja ohust sotsiaalsele heaolule, mida levitati staatust ihalevate jõudude strateegiliste narratiivide hulgas ning mis muutsid Euroopa julgeoleku ebakindlaks ja haavatavaks, kusjuures kohalikud äärmusjõud ja vastaste väed (Venemaa ja Hiina) kasutasid sihilikult ära saadavaid eeliseid. Sarnased narratiivid kinnitasid edukalt kanda Ameerika Ühendriikides, kus kuvand Ladina-Ameerikast tulevatel migrantidel hordidest näitas kohe vajadust müüri ehitamise järele. Demokraatlike riikide kodu- ja välismaist poliitikat saab edukalt mõjutada järgmiste meetoditega.

Demokraatlike valimiste ründamine. Esimene ja küllaltki ootuspärane meetod on sekkuda valimistesse kas oma kandidaadi toetamise või segaduse (ebakindluse) süvendamise kaudu. Venemaa rakendab edukalt trolle, roboteid, libakontosid ja küberkuritegevust, et teatud kandidaate toetada või nendele vastanduda, fabritseerida uudiseid, anda strateegilistest huvidest lähtuvaid poliitilisi kommentaare või rünnata poliitiku isiklikult. Venemaad on kahtlustatud lääneriikide tähtsamatesse valimistesse sekkumises, millest silmapaistvaimad olid 2016. aasta Ameerika Ühendriikide valimised, Euroopa

⁵² **Interfax** 2016. Путин призвал противостоять монополии западных медиа в мире [Putin urged to resist the monopoly of Western media in the world], June 30. <https://www.interfax.ru/world/516236> (26.02.2021).

Liidust lahkumise (Brexit) üle toimunud rahvahääletus Ühendkuningriigis ja 2017. aasta valimised Prantsusmaal. Lisaks sekkus Venemaa Kataloonia kriisi, kritiseerides avalikult Madridis resideeruva valitsuse tegevust⁵³. Ühendkuningriigi Brexiti-kampaania ülim eesmärk meeldis kindlasti teadmistesõja osalistele Moskvast, kus nähakse igasugust Euroopa Liidu nõrgestamist kui õnnistust. Tänapäeval toetab Kreml iga Euroopa Liidu poliitilist liikumist või parteid, mis mingil moel Euroopa ühiskonda nõrgestab. Hiina tegevus keskendub tõenäoliselt suuremale poliitiliste vaadete lõhestamisele Ameerikas, levitades äärmuslikke narratiive ideoloogilise spektri mõlemalt poolt⁵⁴.

Avaliku arvamuse sihikule võtmine. Manipuleerida saab ka teadmistega, eriti nendega, mis puudutavad lõhestavaid poliitilisi ja sotsiaalseid probleeme. Üleilmse teadmistesõja osalistele sobib hästi vähemalt kaks tulemust. Esimene on suurem lõhestatus sihtriigi sees. Teine on oma välispoliitiliste eesmärkide edendamine. Venemaa kõnetab pidevalt endiste Nõukogude liiduvabariikide venekeelseid elanikke, kuid pidagem meeles, et nendes piirkondades mõistab vene keelt peale vene emakeelega inimeste veel suur hulk elanikkonnast, mis muudab nad teadmistesõja sihtmärgiks. Näiteks, Kremli strateegid soovivad ja tõenäoliselt kinnistavad Balti riikides uskumust, et Lääs on ebausaldusväärne ning Eesti, Läti ja Leedu valitsuste ainus valik on kas kooskõlastada oma poliitika Venemaa poliitikaga või valmistuda rasketeks tagajärgedeks pärast seda, kui lääneriigid nad üksi jätavad⁵⁵. Venemaa kasutab edukalt ära turunõudlust arvestava ajakirjanduse eeliseid: seal kajastatakse kuumi teemasid ilma taustakontrollita, tekitades ja õhutades kuulujutte, valearusaamu ja segadust ning lõhkudes Balti riikide stabiilsust selliste loosungitega nagu „Tulevikus on Venemaa ja Balti riikide sõda vältimatu“ või „Lääs ei tule Balti riikidele appi“⁵⁶.

⁵³ **Milosevich-Juaristi, M.** 2017. The ‘combination’: an instrument in Russia’s information war in Catalonia. Real Instituto Elcano ARI 92. <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/147fabf2-1140-499d-a59f-150c1eba8026/ARI92-2017-MilosevichJuaristi-Combination-instrument-Russia-information-war-Catalonia.pdf?MOD=AJPERESandCACHEID=147fabf2-1140-499d-a59f-150c1eba8026> (25.10.2020).

⁵⁴ **Diamond, L.; Schell, O.** 2018. China’s Influence and American Interests: Promoting Constructive Vigilance. Stanford: Hoover Institution Press.

⁵⁵ **Krol, A.** 2017. Russian Information Warfare in the Baltic States – Resources and Aims. – The Warsaw Institute Review, July 20. <https://warsawinstitute.org/russian-information-warfare-baltic-states-resources-aims/> (31.10.2020).

⁵⁶ **Mölder, H.** 2018. Hirmukultuuri loomine moodsas hübriidsõjas Venemaa ja õppuse Zapad 2017 näitel (Creating Culture of Fear in Modern Hybrid Warfare: The Case of Russia’s Zapad 2017 Military Exercise). – Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), No. 8, pp. 64–85.

Strateegiline ettekujutus viib loogilise järelduseni, et Venemaa esitleb ennast kui traditsiooniliste konservatiivsete väärtuste kaitsjat ning Hiina jätab endast endiselt muljet, justkui võitleks ta kaine mõistuse ja globaalse stabiilsuse eest. Sellest vaatepunktist oleksid mõlemad riigid justkui maailma päästmas liberaalse ideoloogia ahelatest. Venemaa mõjutusoperatsioonid on sageli loodud selliseks, et need kõnetaksid erinevaid alternatiivseid rühmi ja euroskeptikuid, samuti Ameerika Ühendriikide, immigratsiooni ja globaliseerumise vastaseid liikumisi ning paljusid teisi äärmuslike parem- või vasakpoolsete poliitiliste vaadetega rühmi.

Avaliku elu tegelaste maine kahjustamine. Isiklik rünnak on üks teadmistesõja vorm, mis tähendab spetsiaalset avaliku elu tegelaste sihikule võtmist. Valesüüdistused, liialdused, jaburad tõlked, põlgus ja laim on levinumad isikliku rünnaku vahendid⁵⁷. Vahel on sihtmärk n-ö traditsiooniline, näiteks võib tuua Ungarist pärit Ameerika miljardäri, investori ja filantroobi George Sorose, keda on süüdistatud poliitiliste rahutuste korraldamises Gruusias, Ukrainas, Venemaal ja teistes riikides, mida Venemaa peab enda mõjusfääri kuuluvaks⁵⁸. Mõni sihtmärk on uus, näiteks süüdistasid mitmed tuntud inimesed Venemaal Bill Gatesi – ja neid väiteid võimendasid tuhanded sotsiaalmeedia kasutajad – kahtlaste mikrokiipide paigaldamises inimeste naha alla, et kogu maailma vandenõulastest teadlased saaksid nende käitumist kontrollida. Sellist väidet võiks pidada luuluks, kui see poleks Venemaal ja mujalgi nii laialdaselt levinud⁵⁹. Me ei saa väita, et neid veidraid kuulujutte on välja mõelnud ja levitanud välisriikide valitsused. Toodud näidete eesmärk on demonstreerida, kui lihtne on korraldada rünnakuid tähtsate isikute vastu ja kui kiiresti need rünnakud toimivad.

Kaose korraldamine. Ebakindluse võimendamise kaudu võtavad võõrriikidest pärit vastaste jõud sihikule pettunud, heitunud ja vihased inimesed. Üks veider näide, mida saab tulevastes kampaaniates korrata, on niinimetatud tatrakriis 2010. aastal, mis sai alguse Venemaalt, kuid levis kiiresti endistele Nõukogude aladele, muuhulgas Balti riikidesse⁶⁰. Samas informatsioon

⁵⁷ Icks, M.; Shiraev, E. 2014. *Character Assassination Throughout the Ages*. Palgrave Macmillan.

⁵⁸ Madisson, M.-L.; Ventsel, A. 2020. *Strategic Conspiracy Narratives: A Semiotic Approach*. Routledge.

⁵⁹ Furlong, R. 2020. Russian State TV Repeats Bizarre, Baseless Claims About Bill Gates And COVID-19. – Radio Free Europe, May 1. <https://www.rferl.org/a/russian-state-tv-repeats-bizarre-baseless-claims-about-bill-gates-and-covid-19/30585799.html> (31.10.2020).

⁶⁰ Baltic News Network 2010. Buckwheat “snatched out” in Latvia stores, September 14. <https://bnn-news.com/buckwheat-%C2%ABsnatched-out%C2%BB-in-latvia-stores-2819> (01.10.2020).

on võimalik manipuleerida märkimisväärselt suure hulga kodanike teadmistega. Kui Venemaal hakkasid inimesed umbes nädal varem paaniliselt tatart kokku ostma, levisid uudised tatra tõusvast hinnast ja võimalikust defitsiidist venekeelsete kanalite kaudu ka Eestisse. Tatrakriis iseloomustab ilmekalt valeinfokampaaniat, kus sotsiaalne kriis tekib täiesti tühjalt kohalt. Sotsiaalmeediakanalites levivad segadusttekitavad teated viidetega n-ö teadlastele või usaldusväärsetele allikatele suurendavad valeinfo usaldusväärsust.

Ajaloomüütide loomine. Vaenulikult meelestatud jõud suudavad luua valesid narratiive, millele antakse ajaloomüüdi vorm. Selliste müütide hulka kuuluvad mõjukad narratiivid, mille kohaselt on Hiina ajalooliselt lääneriikide ja Jaapani ülekohtu ohver. Hiina narratiivides viidatakse sageli alanduse sajan-dile ehk perioodile 1839–1949, kui lääneriigid ja Jaapan sekkusid aktiivselt Hiina siseasjadesse. Ka Venemaa liigub samas suunas ja muudab põhiseadust, et kaitsta end teatava ajalootõlgenduse eest ning õigustada Nõukogude Liidu suhteid Hitleriga enne Teist maailmasõda⁶¹. Venemaa ajaloomüütide järgi põlati mitut Euroopa riiki nende väidetava natsismi- ja fašismimeelsuse eest juba enne Teist maailmasõda. Spekuleeritakse uue ajaloo ümberkorralduste lainega, mis võtab sihikule Lääne, eriti selle koloniaalse mineviku ja imperia-lismi.⁶² Teadmistesõja osalised ei huvitu väga ajaloost, vaid nende eesmärk on edendada ebakindlust ja kahtlusi, et niimoodi õõnestada liberaaldemokraatia moraalseid alustalasid.

Oma juhtide maine parandamine. Erinevalt demokraatlikest riikidest on autoritaarsetel režiimidel ulatuslikud riiklikud vahendid, et levitada oma juhtide positiivset kuvandit nii kodu- kui ka välismaal. Pildid Putinist ja Xist, kes seisavad n-ö hiidudena julgeoleku ja korra eest, võistlevad nii mineviku-kui ka olevikukuvandiga lääneriikide juhtidest (nt Bush, Obama, Macron, Merkel, Tusk, von der Leyen jt), kes on väidetavalt nõrgad, läbikukkunud ja ebajärjepidevad ega suuda toime tulla erinevate uue maailma raskustega. Arvatavasti kohtame sageli meediaruumis levivaid lakkamatuid kuvandeid ja

⁶¹ **Нараева, D.** 2020. Зачистка памяти. Поправка в Конституцию об “исторической правде” окончательно убивает свободомыслие в России: другой точки зрения, кроме официальной, больше не будет. [Clearing memory. The amendment to the Constitution about “historical truth” finally kills free-thinking in Russia: there will be no other point of view other than the official one.] – Novaya Gazeta, June 17. <https://novayagazeta.ru/articles/2020/06/17/85880-zachistka-pamyati> (25.10.2020).

⁶² Üks selle tagajärgi võib olla nn tühistamiskultuur, millega negatiivseid fakte ajaloost kõrvaldatakse.

kommentaare Hiina ning Venemaa juhtide kindlameelsuse ja heasoovlikkuse kohta, mis on vastandatud Lääne poliitikute nõrkusele ja ebalusele⁶³.

Lääne liberaalsete väärtuste mahategemine. Venemaa strateegilistes narratiivides kritiseeritakse karmilt Lääne liberalismi, mis olevat mandunud ja ebapraktiline. Kõige tugevamalt rünnatakse feminismi, LGBT õiguseid, multikultuursust ning teisi tolerantsuse ja üksmeelega seotud seisukohti. Venekeelsetes sotsiaalmeediapostitustes kasutatakse jultunult rassistlikke ja homoofoobseid väljendeid nagu *juudiraisk* ja *pederast*, mis suurendavad viha erinevate sotsiaalsete, etniliste ja kultuuriliste rühmade vastu⁶⁴. Kuigi suur hulk selliseid postitusi ei pärine tõenäoliselt professionaalsetelt teadmistesõja osalistelt, jagatakse nende kaudu siiski Kremli ametlikke seisukohti.

Euroopa migratsioonikriis ja vägivaldsed rahutused Ameerika Ühendriikides 2020.–2021. aastal on head näited sellest, kuidas osav informatsiooniga manipuleerimine võib hirmukultuuri kinnistada. Näidates immigrante vägistajatena ja rassilisi vähemusi vandaalidena, ei ürita välisriikide valitsused mitte ainult mõjutada oma kodanike arvamust (millest suur hulk jagavad niikuinii rassistlikke ja immigratsioonivastaseid vaateid), vaid suurendavad ka poliitilisi ning ideoloogilisi lahknevusi Euroopas ja Ameerika Ühendriikides, sest nende vaated kõnetavad Lääne paremäärmuslikke rühmitusi.

Valitsuse tähtsamate poliitiliste vaadete naeruvääristamine. Vastaste algatatud ning ametlikes mediakanalites ja sotsiaalmeedias levivad info-kampaaniad pakuvad erinevaid ja vahel isegi veidraid vandenõuteooriaid, mis äratavad tähelepanu ning kinnistavad inimestes arvamust, et näiteks lääneriikide demokraatlik süsteem ei tulnud koroonapandeemiaga toime. Pandeemia taustal levitati populaarseid narratiive, mille kohaselt Venemaa ja Hiina päästsid tõhusate meetmete abil maailma, samal ajal kui Lääs kogu oma arenenud meditsiiniga ei suutnud viirust peatada. Sotsiaalmeedias levisid lood, milles kiideti Hiinat, Venemaad, Kuubat ja nende juhte, sest nad saatsid pandeemia esimestel nädalatel abi pandeemiast räsitud riikidesse, näiteks Itaaliasse⁶⁵.

⁶³ **Rachman, G.** 2016. Trump, Putin, Xi and the cult of the strongman leader. – The Financial Times, October 31. <https://www.ft.com/content/39da343a-9f4b-11e6-891e-abe238dee8e2> (31.10.2020).

⁶⁴ **Schmid, U.** Russland und Europa. – Dekoder, June 12. https://www.alexandria.unisg.ch/254477/1/Schmid_RusslandEuropa2018.pdf (01.05.2020).

⁶⁵ **EU vs Disinfo** 2020. EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narrative and Disinformation around the COVID-19/Coronavirus Pandemic 2020. <https://euvdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic/> (10.05.2020).

Raskuste ülepaisutamine. Lääne sotsiaal- ja majandusprobleemid on olnud üleilmse teadmistesõja lemmiksihtmärk. Ebavõrdsus, rassism, töötus, kuritegevus ja ebastabiilsus – seda kõike märgatakse ja selle üle arutletakse väsimatult. Eesmärk on nagu alati kaksipidine: luua ja edendada lääneriikides negatiivset hirmu- ja ebakindluskultuuri ning ühendada mingil määral oma kodanike arvamust. Kreml üritab anda hääle ja pakkuda avalikku foorumit kõigile alternatiivsetele jõududele, mis kritiseerivad liberaaldemokraatiat ja mille poliitilised eesmärgid klapiivad Venemaa strateegiliste eesmärkidega, et neid saaks teadmistesõjas sihilikult ära kasutada.

9. Kokkuvõte

Oleks naiivne arvata, et staatushuvidega riigid nagu Venemaa, Hiina ja Iraan ei kasuta praeguseid riiklikke ja rahvusvahelisi sündmusi oma strateegiliste eesmärkide saavutamiseks ära. Üleilmses teadmistesõjas üritavad Venemaa ja Hiina veenda lääneriikide elanikke, et neil on pakkuda Läänele elujõuline alternatiiv. Ameerika Ühendriigid ja Hiina võitlevad liidripositsiooni nimel üleilmses majanduses, mida võiks taotleda ka Euroopa Liit, samas kui majanduslikult nõrk Venemaa keskendub julgeolekuküsimustele, muuhulgas uut tüüpi sõjapidamise arendamisele. Seega on üleilmne teadmistesõda kasulik nendele jõududele, mis üritavad *status quo*'st eemalduda ja praegust rahvusvahelist korda lammutada. Tänapäeva üleilmses teadmistesõjas luuakse ja levitatakse ebakindlus-, hirmu- ja irratsionaalsete otsuste kultuuri, et saavutada kontroll inimeste mõtete üle.

Kui õnnestuks tungida miljonite inimeste mõtetesse ja raskendada Lääne eesmärki kaitsta oma alusväärtuseid ehk vabadust ja demokraatiat, võib see viia uue mitteliberaalse ja multipolaarse rahvusvahelise korra kehtestamiseni, kus on vähem koostööd ja läbipaistvust, rohkem usaldamatust ja piiranguid – teisisõnu, hobbesliku ennustuse tõekssaamiseni.

Kirjandus

Achcar, G. 2010. *The Arabs and the Holocaust: the Arab-Israeli war of narratives*. New York: Metropolitan Books.

Agence France Press 2020. Russia-linked disinformation campaign fueling coronavirus alarm, US says. – AFP, February 22.

<https://www.france24.com/en/20200222-russia-linked-disinformation-campaign-fueling-coronavirus-alarm-us-says> (25.10.2020).

- Aron, R.** 1958. *On War: Atomic Weapons and Global Diplomacy*. London: Secker & Warburg.
- Baltic News Network** 2010. Buckwheat “snatched out” in Latvia stores, September 14. <https://bnn-news.com/buckwheat-%C2%ABsnatched-out%C2%BB-in-latvia-stores-2819> (01.10.2020).
- Banka, N.** 2020. Southeast Asian social media warriors has the Chinese fuming. – *The Indian Express*, April 21. <https://indianexpress.com/article/explained/china-thailand-taiwan-coronavirus-nnevy-bright-6370850/> (25.06.2020).
- Barojan, D.** 2019. Eight Takeaways From Iranian Information Operations. – *Signal AFVCEA*, April 1. <https://www.afcea.org/content/eight-takeaways-iranian-information-operations> (25.06.2020).
- Baumard, Ph.** 1996. *From InfoWar to Knowledge Warfare: Preparing for the Paradigm Shift*. – *Intelligence Online*. https://www.researchgate.net/publication/5066427_From_Infowar_to_Knowledge_Warfare_Preparing_for_the_Paradigm_Shift (26.01.2021).
- Bradshaw, S.; Howard, Ph. N.** 2019. *The Global Disinformation Disorder: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. – Working Paper 2019, No. 2. Oxford, UK: Project on Computational Propaganda.
- Broad, W. J.** 2020. Putin’s Long War Against American Science. – *The New York Times*, April 13. <https://www.nytimes.com/2020/04/13/science/putin-russia-disinformation-health-coronavirus.html> (10.05.2020).
- Brzezinski, Z.** 2007. Terrorized by ‘War on Terror’. – *The Washington Post*, March 25. <https://rikcoolsaet.be/files/2007/03/brzezinski-250307.pdf> (20.04.2020).
- Carleton, R. N.** 2016 Fear of the unknown: One fear to rule them all? – *Journal of Anxiety Disorders*, Vol. 41, pp. 5–21.
- Costello, J.; McReynolds, J.** 2018. *China’s Strategic Support Force: A Force for a New Era*. – *China Strategic Perspectives* 13. Institute for National Strategic Studies. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/stratperspective/china/china-perspectives_13.pdf (31.10.2020).
- Diamond, L.; Schell, O.** 2018. *China’s Influence and American Interests: Promoting Constructive Vigilance*. Stanford: Hoover Institution Press.
- Economy, E. C.** 2018. The great firewall of China: Xi Jinping’s internet shutdown. – *The Guardian*, June 29. <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown> (25.08.2020).
- EU vs Disinfo** 2020. *EEAS Special Report Update: Short Assessment of Narrative and Disinformation around the COVID-19/Coronavirus Pandemic 2020*. <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic/> (10.05.2020).

- Furlong, R.** 2020. Russian State TV Repeats Bizarre, Baseless Claims About Bill Gates And COVID-19. – Radio Free Europe, May 1.
<https://www.rferl.org/a/russian-state-tv-repeats-bizarre-baseless-claims-about-bill-gates-and-covid-19/30585799.html> (31.10.2020).
- Ganser, D.** 2005. Fear as A Weapon: The Effects of Psychological Warfare on Domestic and International Politics. – World Affairs, Vol. 9, No. 4, pp. 28–44.
- Glaser, S.** 1994. The Strategic Imagination. – Management Decision, Vol. 32, No. 6, pp. 31–34.
- Нараева, Д.** 2020. Зачистка памяти. Поправка в Конституцию об “исторической правде” окончательно убивает свободомыслие в России: другой точки зрения, кроме официальной, больше не будет. [Clearing memory. The amendment to the Constitution about “historical truth” finally kills free-thinking in Russia: there will be no other point of view other than the official one.] – Novaya Gazeta, June 17.
<https://novayagazeta.ru/articles/2020/06/17/85880-zachistka-pamyati> (25.10.2020).
- Hobbes, T.** 1651. The English Works of Thomas Hobbes of Malmesbury.
http://oll.libertyfund.org/?option=com_staticxt&staticfile=show.php%3Ftitle=585&chapter=89842&layout=html&Itemid=27 (20.06.2017).
- Howard, Ph. N.; Ganesh, Bh.; Liotsiou, D.; Kelly, J.; François, C.** 2018. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012–2018. – Working Paper 2.
<https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/93/2018/12/The-IRA-Social-Media-and-Political-Polarization.pdf> (01.10.2020).
- Icks, M.; Shiraev, E.** 2014. Character Assassination Throughout the Ages. Palgrave Macmillan.
- IgiGlobal** 2020. What is Greater Eurasian Partnership?
<https://www.igi-global.com/dictionary/greater-urasian-partnership/74972> (31.10.2020).
- Interfax** 2016. Путин призвал противостоять монополии западных медиа в мире [Putin urged to resist the monopoly of Western media in the world], June 30.
<https://www.interfax.ru/world/516236> (26.02.2021).
- Jones, A.; Kovacich, G. L.** 2016 Global Information Warfare: The New Digital Battlefield, Second Edition. Boca Raton: CRC Press.
- Kalb, M.** 2014. Is Putin “in Another World?” – Brookings, March 4.
<https://www.brookings.edu/blog/up-front/2014/03/04/is-putin-in-another-world/> (01.10.2020).
- Krastev, I.** 2014. Putin’s world. Project Syndicate.
<https://www.project-syndicate.org/commentary/ivan-krastev-blames-the-west-s-weak-response-in-crimea-for-empowering-russia?barrier=accesspaylog> (30.04.2017).
- Krol, A.** 2017. Russian Information Warfare in the Baltic States – Resources and Aims. – The Warsaw Institute Review, July 20.
<https://warsawinstitute.org/russian-information-warfare-baltic-states-resources-aims/> (31.10.2020).

- Larson, D. W.; Shevchenko, A.** 2010. Status seekers: Chinese and Russian Responses to US Primacy. – *International Security*, Vol. 34, No. 4, pp. 63–95.
- Lebow, R. N.** 2010. The Past and Future of War. – *International Relations*, Vol. 24, No. 3, pp. 243–270.
- Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2020. *Strategic Conspiracy Narratives: A Semiotic Approach*. Routledge.
- Marten, K.** 2015. Putin's Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine. – *The Washington Quarterly*, Vol. 38, No. 2, pp. 189–204.
- Milosevich-Juaristi, M.** 2017. The 'combination': an instrument in Russia's information war in Catalonia. *Real Instituto Elcano ARI 92*.
<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/147fabf2-1140-499d-a59f-150c1eba8026/ARI92-2017-MilosevichJuaristi-Combination-instrument-Russia-information-war-Catalonia.pdf?MOD=AJPERESandCACHEID=147fabf2-1140-499d-a59f-150c1eba8026> (25.10.2020).
- Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. London: Routledge.
- Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** 2018. *Forging the World. Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mäkinen, S.** 2011. Surkovian Narrative on the Future of Russia: Making Russia a World Leader. – *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 27, No. 2, pp. 143–165.
- Mölder, H.** 2011. The Culture of fear in International Politics – Western-dominated international system and its extremist challenges. – Kilp, A.; Saumets, A. (eds.). *Extremism Within and Around Us*. Tartu: Tartu University Press, pp. 241–263.
- Mölder, H.** 2016. The War of Narratives – Putin's Challenge to International Security Governance in Ukraine. *Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies)*, No. 2, pp. 88–113.
- Mölder, H.** 2018. Hirmukultuuri loomine moodsas hübriidsõjas Venemaa ja õppuse Zapad 2017 näitel (Creating Culture of Fear in Modern Hybrid Warfare: The Case of Russia's Zapad 2017 Military Exercise). – *Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies)*, No. 8, pp. 64–85.
- Mölder, H.** 2021. Culture of Fear: The Decline of Europe in Russian political imagination. – Krouwel, A.; Önnersfors, A. (eds.). *A Continent of Conspiracies: Conspiracy Theories in and about Europe*. Abingdon-on-Thames, England, UK: Routledge.
- Neumann, I.** 2008. Russia as a great power 1815–2007. – *Journal of International Relations and Development*, Vol. 11, No. 2, pp. 128–151.
- Orwell, G.** 2010. *Loomade farm*. 1984. Tallinn: Tänapäev.
- Putin, V.** 2020. The Real Lessons of the 75th Anniversary of World War II. – *The National Interest*, June 18.
<https://nationalinterest.org/feature/vladimir-putin-real-lessons-75th-anniversary-world-war-ii-162982> (01.10.2020).

- Rachman, G.** 2016. Trump, Putin, Xi and the cult of the strongman leader. – The Financial Times, October 31.
<https://www.ft.com/content/39da343a-9f4b-11e6-891e-abe238dee8e2> (31.10.2020).
- Rettman, A.** 2020. China suspected of bio-espionage in ‘heart of EU’. – EU Observer, May 6.
<https://euobserver.com/science/148244> (31.10.2020).
- Rickli, J.-M.; Kaspersen, A.** 2016. The Global War of Narratives and the Role of Social Media. – World Economic Forum.
<https://www.weforum.org/agenda/2016/07/the-global-war-of-narratives-and-the-role-of-social-media/> (01.10.2020).
- Rolland, N.** 2017. China’s “Belt and Road Initiative”: Underwhelming or Game-Changer? – The Washington Quarterly, Vol. 40, No. 1, pp. 127–142.
- Schmierer, E.** 2019. Strategic Imagination: The Breakthrough Mindset.
<https://nebocompany.com/strategic-imagination/> (01.10.2020).
- Schmid, U.** Russland und Europa. – Dekoder, June 12.
https://www.alexandria.unisg.ch/254477/1/Schmid_RusslandEuropa2018.pdf (01.05.2020).
- Servaes, J.** 2012. Soft power and public diplomacy: The new frontier for public relations and international communication between the US and China. – Public Relations Review, Vol. 38, No. 5, pp. 643–651.
- Shiraev, E.; Mölder, H.** 2020. Global Knowledge Warfare: Using Strategic Imagination to Harness Uncertainty and Fear. – The Cipher Brief. August 31.
<https://www.thecipherbrief.com/global-knowledge-warfare-using-strategic-imagination-to-harness-uncertainty-and-fear> (01.10.2020).
- Sen, A.** 1997. Resources, Values, and Development. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Sun Zi** 2001. Sõja seadused. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. Inglise keeles kättesaadav: <http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html> (25.06.2021).
- Surkov, V.** 2008. Russian political culture: The view from utopia. – Russian Social Science Review, Vol. 49, No. 6, pp. 81–97.
<https://doi.org/10.1080/10611428.2008.11065310>.
- Tekdal, V.** 2018. China’s Belt and Road Initiative: at the crossroads of challenges and ambitions. – The Pacific Review, Vol. 31, No. 3, pp. 373–390.
- The Foreign Policy Concept of the Russian Federation** 2016.
https://www.rusemb.org.uk/rp_insight/ (26.01.2021).
- The Moscow Times** 2020. The Russia Is a ‘Distinct Civilization’, Putin Say, May 18.
<https://www.themoscowtimes.com/2020/05/18/russia-is-a-distinct-civilization-putin-says-a70295> (31.10.2020).
- Wallis, J.** 2019. China and Russia aren’t the same when it comes to information warfare. – The Strategist.
<https://www.aspistrategist.org.au/china-and-russia-arent-the-same-when-it-comes-to-information-warfare/> (31.10.2020).
- Washington Post** 2020. Russia and China are taking different but equally dangerous approaches to coronavirus. – The Washington Post, February 26.

https://www.washingtonpost.com/opinions/russia-and-chinas-coronavirus-response-is-endangering-lives/2020/02/26/cfc8441e-58d9-11ea-ab68-101ecfec2532_story.html (31.10.2020).

Welzel, Chr. 2011. The Asian Values Thesis Revisited: Evidence from the World Values Surveys. – Japanese Journal of Political Science, Vol. 12, pp. 1–31.

<https://ssrn.com/abstract=2390665> (31.10.2020).

Wohlforth, W. C. 2009. Unipolarity, Status Competition, and Great Power War. – World Politics, Vol. 61, No. 1, pp. 28–57.

HOLGER MÖLDER, PhD

Tallinna Tehnikaülikooli rahvusvaheliste suhete dotsent

ERIC B. SHIRAEV, PhD

George Masoni ülikooli (Ameerika Ühendriigid)

poliitikateaduskonna professor ja mainepoliitika uurimiskeskuse juht